

Asia: VN/18557/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä

Lausunnonantajan lausunto

Näkemyksenne julkisen sosiaalihuollon sosiaalipalvelun toteutuksen tehtävän käyttöoikeuden laajentamisesta palvelun järjestämisessä syntyviin asiakastietoihin (14 §)?

Asetuksen 14 §:n asiakkaan raha-asioiden hoitaminen lienee koskevan myös sääntelyä taloudellisen toimintakyvyn edistämisen palveluista ja lastensuojelun itsenäistymisvarojen hoitamisesta vai tulisiko tätä tulkita toisin?

Näemme erittäin hyvänä sen, että toteutuksessa on käyttöoikeus asiakkuusasiakirjaan. Asetuksen 14 §:n tulkinnalla on tällä hetkellä tietojemme mukaan ollut erilaisia tulkintoja siitä, miten tulisi näyttää sosiaalipalvelun toteutukselle palvelutarpeen arvioinnin tai asiakkuuden suunnittelun prosessiin kirjattuja asiakaskertomusmerkintöjä. Tätä suosittelemme vielä esimerkein avaamaan asetuksen soveltamisen ohjeessa.

Pohdimme, miksei perheasioiden sovittelulla ole oikeutta asiakkuusasiakirjaan. Perheasioiden sovittelusta ei tulkintamme mukaan tarvitse tehdä päätöstä, vaan asia avataan ja aloitetaan toteutus. Asiakkuus alkaa aina jossakin palvelutehtävässä ja palveluyksikössä. Miten näitä hallinnoidaan, jos heillä ei ole oikeutta asiakkuusasiakirjaan? Mietimme myös, mitä tarkoitetaan 14 §:n ”Perheasioiden sovittelun toteutuksessa on käyttöoikeus kuitenkin ainoastaan perheasioiden sovittelun asiakastietoihin” -kohdalla? Ohjataanko näin, ettei perheasioiden sovittelussa kirjata mitään asian vireilletuloon vaan kaikki kirjaukset tehdään suoraan toteutuksen prosessin vaiheeseen. Lisäksi pohdimme, kuka avaa asian perheasioiden sovittelulle, jos perheasioiden sovittelun toteuttajilla ei ole käyttöoikeutta asia-asiakirjaan. Tuleeko näin tulkita, että palvelujen järjestäjän tulee avata asia ja asiakkuus? Asetuksen 11 §:ssä todetaan, että ns. laajan asiakasvastuun tehtävissä ei ole käyttöoikeutta perheasioiden sovittelun toteutuksen asiakastietoihin. Tarkoittaako tämä sitä, että perheasioiden sovittelu saa näkyä asiakkuusasiakirjalla ja perheasioiden sovittelua varten avattu asia voi näkyä? Organisaatiossamme ei ole perustettu perheasioiden sovittelulle omaa palveluyksikköä, koska olemme ajatelleet, että perheasioiden sovittelu on niin salassa pidettävä, ettei tätä saa paljastaa edes omatyöntekijälle.

Olemme myös pohtineet kasvatus- ja perheneuvonnan asian käsittelyä. Olemme tulkinneet kansallisia ohjeistuksia, että kasvatus- ja perheneuvonnan sosiaalipalvelusta tulisi antaa asiakkaalle

palvelupäätös, mutta muistion tekstissä s. 6 sanotaan, että ” Tiedon tarpeet ovat suppeimmat matalan kynnyksen palveluissa, joihin asiakas voi hakeutua ilman edeltävää sosiaalihuollon palvelupäätöstä, eikä palvelussa edellytetä laajaalaista vastuuta asiakkaan palveluiden yhteensovittamisesta. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvonta”. Tällöin kysymykseksi tulee, kuka avaa asian ja asiakkuudet, jos palvelu alkaa ilman palvelun järjestäjän päätöstä ja toteutuksella ei ole kuitenkaan oikeutta asia-asiakirjaan. Lisäksi kysymykseksi nousee, eikö asian vireilletuloa tarvitse kirjata asiakasasiakirjalle (yhteydenotto sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta, merkintä vireilletulosta)? Vai tuleeko kasvatus- ja perheneuvonta tulkita järjestämisen tehtäväksi eikä kyse olekaan sosiaalipalvelun toteutuksesta? Prosessi vaatinee selventämistä, sillä tämä vaikuttaa myös käyttöoikeuksiin.

Asetuksen 14 § on ongelmallinen, sillä Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen (Kantakäsikirja) mukaan asiakkaan suostumuksella voidaan tehdä eri palvelutehtävien yhteisiä asiakassuunnitelmia. Tällöin voidaan valita palvelutehtävä, mihin tämä asiakassuunnitelma tehdään. Jos esimerkiksi asiakassuunnitelma tehdään koskemaan kaikkien asiakkaan palvelujen yhteensovittamista vammaispalvelujen palvelutehtävään, ei palvelun toteuttaja näe tätä asiakassuunnitelmaa, jos se toteuttaa esimerkiksi lapsiperheiden palvelutehtävässä kotipalvelua. Voitaisiinko tätä asiaa ratkaista esimerkiksi asialiitoksen avulla (jos asialiitos palvelutarpeen arviointiin tai asiakassuunnitelmaan on, olisi käyttöoikeuskin)?

Miten asetuksen 14 §:n toteutus tulisi käytännössä tulkita. Meillä kotihoitoa antavat henkilöt tekevät ateriapalvelun ja monesti myös muiden sosiaalihuoltolain toteutuksen palvelujen keskeytyksiä, koska usein he saavat näistä tiedon ennen omatyöntekijää. Esimerkiksi he peruvat asiakkaan ateriapalvelun ja keskeyttävät tämän palvelun maksun sekä tekevät tähän liittyen kirjauksen, että tämä palvelu on keskeytetty, koska asiakas on sairaalassa. Kotihoito ei varsinaisesti toteutua ateria palvelua, joten heillä ei ole asetuksen tiukan tulkinnan mukaan käyttöoikeutta ateriapalveluun. Luonnollisesti tällaisissa tapauksissa kotihoidon työntekijä voisi ilmoittaa asian omatyöntekijälle, joka keskeyttäisi laskutuksen ja tekisi merkinnät tarvittaviin palveluihin liittyen, mutta näkemysemme mukaan asia voitaisiin hoitaa tehokkaamminkin.

Käyttöoikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa. Onko asetusluonnoksessa tunnistettu oikein, mitä yhteiset palvelut voivat olla (17 ja 18 §)?

Kyllä. Perustelee: [17-18 §:ien osalta toivotaan tarkempaa soveltamisohjetta käytännön esimerkein. Haasteena on monissa kohdissa erityisesti palvelujen järjestämisen näkökulmasta tulkita asioita sovittaa yhteen. Vanhuspalvelulain nojalla 15 §:n palvelutarpeen selvittämisen osalta on epäselvyyttä siitä, mihin kirjaukset tehdään ja milloin voidaan tulkita, että kyse on todella yhteisistä palveluista. Esimerkiksi asiakas hakee iäkkäiden ympärivuorokautista palveluasumista ja tämän perusteella lähdetään tekemään sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain mukaista palvelutarpeen arviota/palvelutarpeen selvittämistä, niin onko tällöin käyttöoikeus sekä potilas- että asiakastietoihin siitä riippumatta siitäkään, tekeekö arvion sosiaalihuollon vai terveydenhuollon ammattihenkilö ja riippumatta siitä, tehdäänkö samalla hoidon tarpeen arvio vai ei. Tätä on syytä yhteisellä ohjeistuksella tarkentaa. Muutoinkin integroiduissa palveluissa on haasteena ammattioikeudet siitä, mitä kukakin saa kirjata. Potilasasiakirjoihin saavat tehdä merkintöjä potilaan hoitoon osallistuvat terveydenhuollon ammattihenkilöt ja heidän ohjeidensa mukaisesti myös muut henkilöt siltä osin kuin he osallistuvat hoitoon. Potilaan hoitoon osallistuvat terveydenhuollon opiskelijat saavat tehdä merkintöjä toimiessaan laillistetun ammattihenkilön tehtävässä terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 2 §:n 3 momentin mukaisesti. Muutoin terveydenhuollon

opiskelijan tekemät merkinnät hyväksyy hänen esimiehensä, ohjaajansa tai tämän valtuuttama henkilö. (potilasasiakirja-asetus 6 §) Edellä esitetyin perustein sosiaalihuollon ammattihenkilöllä ei ole oikeutta tehdä merkintöjä potilaan potilasasiakirjoihin, vaan merkinnät tekee potilasasiakirja-asetuksen 6 §:ssä mainittu henkilö. Pohdimme, että sosiaalihuollon ammattihenkilöt saisivat näissä integroiduissa yksiköissä vain ns. katseluoikeudet, vaikka osallistuvat arjen työhön. He eivät voi tehdä potilastietoihin esimerkiksi merkintöjä toimintakyvystä. Onko tulkintamme oikea? 17-18 §:ien osalta eri organisaatiot voivat tulkita eri tavoin sen, mitkä voidaan katsoa yhteiseksi palveluksi. Esimerkiksi voitaisiin ajatella, että aikuissosiaalityöhön palkattaisiin terveydenhoitajia ja sairaanhoitajia työpareiksi sosiaalityöntekijöille ja sosiaaliohjaajille ja nämä työntekijät sijoitettaisiin nimenomaa aikuissosiaalityöhön, jotta voidaan tehdä tiivistä yhteistyötä ja voidaan samassa yksikössä jakaa tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon välillä. Toivoisimme, että yhtenäisen tulkitsemisen vuoksi, olisi tärkeää, että kansallisesti tarkennettaisiin, koskeeko yhteisten palvelujen mahdollisuus myös palvelujen järjestämistä eikä vain esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvonnan tai kotihoidon toteutusta.]

Käyttöoikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa. Ovatko terveydenhuollon käyttöoikeudet sosiaalihuollon asiakastietoihin tarkoituksenmukaiset (17 §)

Ei. Perustelee:

Käyttöoikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa. Ovatko sosiaalihuollon käyttöoikeudet potilastietoihin tarkoituksenmukaiset (18 §)

Ei. Perustelee:

Luovutusluvan kohdentaminen. Onko ehdotus luovutusluvan kohdentamisesta asiakkaan näkökulmasta ymmärrettävä ja selkeä?

-

Luovutusluvan kohdentaminen. Mahdollistaako luovutusluvan kohdentaminen asiakkaan tiedollisen itsemääräämisoikeuden toteuttamisen tarkoituksenmukaisella tavalla?

Kyllä. Perustelee:

Luovutusluvan kohdentaminen. Vastaako luovutusluvan kohdentaminen sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan tarpeita?

Ei. Perustelee:

Luovutusluvan kohdentaminen. Onko luovutusluvan mukainen lupien kohdentaminen toteutettavissa esitetyllä tavalla asiakas- ja potilastietojärjestelmiin (huomioiden sekä uusien tietorakenteiden mukaisesti tallennetut tiedot että aiemmin tallennetut tiedot)

-

Arvionne asetuksen mukaisen luovutusluvan tietojärjestelmätoteutukseen tarvittavasta ajasta ja kustannuksista:

Aika ja kustannukset eivät ole tässä kohdin tiedossa. Asian toteutus riippuu määrittelyistä. Kaikki asiakkaat eivät pysty käyttämään OmaKantaa ja tekemään tietoja digitaalisesti, joten manuaalisyön prosessit ja toimintamallit tulee myös miettiä.

Käyttöoikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon välillä. Ovatko käyttöoikeudet sosiaalihuollon asiakastietoihin terveydenhuollon eri tehtävissä ja palveluissa asianmukaiset, kun tietojen luovuttaminen perustuu asiakkaan antamaan luovutuslupaan? Jos ehdotus ei ole asianmukainen, kuvaa tarkemmin millainen käyttöoikeus tulisi olla (esim. mitä tietoja tulisi olla käytettävissä tai mihin tietoihin ei tulisi olla käyttöoikeutta)

-

Käyttöoikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon välillä. Ovatko käyttöoikeudet sosiaalihuollon asiakastietoihin terveydenhuollon eri tehtävissä ja palveluissa asianmukaiset tilanteissa, joissa asiakkaalta ei ole muistisairauden tai vastaavan syyn vuoksi voitu saada luovutuslupaa? Jos ehdotus ei ole asianmukainen, kuvaa tarkemmin millainen käyttöoikeus tulisi olla (esim. mitä tietoja tulisi olla käytettävissä tai mihin tietoihin ei tulisi olla käyttöoikeutta)

-

Käyttöoikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon välillä. Ovatko käyttöoikeudet potilastietoihin sosiaalihuollon eri tehtävissä ja palveluissa asianmukaiset, kun tietojen luovuttaminen perustuu asiakkaan antamaan luovutuslupaan? Jos ehdotus ei ole asianmukainen, kuvaa tarkemmin millainen käyttöoikeus tulisi olla (esim. mitä tietoja tulisi olla käytettävissä tai mihin tietoihin ei tulisi olla käyttöoikeutta).

-

Käyttöoikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon välillä. Ovatko käyttöoikeudet potilastietoihin sosiaalihuollon eri tehtävissä ja palveluissa asianmukaiset tilanteissa, joissa asiakkaalta ei ole muistisairauden tai vastaavan syyn vuoksi voitu saada luovutuslupaa? Jos ehdotus ei ole asianmukainen, kuvaa tarkemmin millainen käyttöoikeus tulisi olla (esim. mitä tietoja tulisi olla käytettävissä tai mihin tietoihin ei tulisi olla käyttöoikeutta).

-

Potilastietojen erityissuojaus. Kannatatteko esitettyjä laajennoksia erityissuojaukseen?

-

Muita kommentteja asetusluonnoksesta:

Olisiko tässä yhteydessä syytä lisätä pykään 12 § kuraattorien käyttöoikeudet erillisenä mainintana? Aiemmin STM:n julkaisema soveltamisoppaassa on tulkintamme mukaan opastettu, että kuraattorien käyttöoikeudet eivät ole ns. perussetti lapsiperheiden, työikäisten ja iäkkäiden palvelutehtävä vaan rajatumpi lapsiperheiden ja työikäisten järjestämisen käyttöoikeus (ei iäkkäiden palvelutehtävää). Tämä voisi selkiyttää lain tulkintaa, vaikka soveltamisoppaassa tämä mainitaan. Toivomme, että soveltamisopasta päivitetään vastaamaan uutta sääntelyä ja asiasta järjestetään koulutusta.

Miten pykälän 22 § 4. kohta ja 26 § osalta on ajateltu käyttöoikeuksien toteutus esimerkiksi laadunvalvonnan tai asiakaspalautteen tehtävissä, jos tarve asiakastietoihin syntyy satunnaisesti erilaisiin asiakastilanteisiin liittyen. Esimerkiksi sosiaalihuollossa asiakaspalautte voi koskea yhden kerran lapsiperheiden asiaa ja toisella kerralla lastensuojelun asiaa. Tulisiko heillä olla tällöin valmiiksi laajat käyttöoikeudet koko ajan ja he vain katsovat vain ne tiedot, mitä kulloinkin tarvitsevat? Vai voidaanko tämä järjestää ns. paperiluovutuksina perinteiseen tapaan. Käyttöoikeuksien ja järjestelmätaitojen ylläpito voi olla haastavaa.

Ohjeistusta kaivataan myös siihen, miten käytännössä ns. vanhoihin sosiaalihuollon potilastietoihin tulisi suhtautua käyttöoikeuksien näkökulmasta kun ne tallennetaan lähitulevaisuudessa vanhoina tietoina terveydenhuollon potilasrekisteriin ja ovat näin Kanta-palvelujen kautta terveydenhuollon käytössä. Ovatko ne luovutusluvan kautta myös sosiaalihuollon käytössä. Vai miten tulisi tulkita näiden käyttöoikeudet?

Pohdimme myös, miten yksityiselle palveluntuottajalle tulisi antaa sosiaalihuollon palvelujen toteutukseen ostopalveluvaltuutus, jotta siellä voidaan kirjata entistä sosiaalihuollon potilastietoa ja jatkossa terveydenhuollon rekisteriin kuuluvaa potilastietoa. Tuleeko sosiaalihuollon ammattihenkilölle antaa käyttöoikeus potilastietojärjestelmään, jotta hän voi tehdä tämän samalla, kun tekee rekisterikäyttöoikeutuksen? Tai mikäli ostopalveluvaltuutus tehdään erillisessä järjestelmässä, niin onko sosiaalialan ammattilaisella oikeus tehdä se sosiaalipalvelun päätöksenteon yhteydessä? Toivomme myös kansallista ohjausta siihen, miten palveluseteliyritysten rekisterikäyttöoikeuden kanssa olisi hyvä toimia, jos yritys voi vaihtua jatkuvasti asiakkaan valintojen mukaan.

Kälviä Minna
Etelä-Karjalan hyvinvointialue